ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 30ής Απριλίου 2004 *

Στην υπόθεση C-172/02,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour de cassation (Βέλγιο) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Robert Bourgard

και

Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (Inasti),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen και N. Colneric, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott,

γραμματέας: R. Grass,

αφού πληροφόρησε το αιτούν δικαστήριο ότι το Δικαστήριο προτίθεται να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας,

αφού κάλεσε τους κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου ενδιαφερομένους να υποβάλουν τις ενδεχόμενες παρατηρήσεις τους επί του ζητήματος αυτού,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

1 Με απόφαση της 29ης Απριλίου 2002, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 10 Μαΐου 2002, το Cour de cassation υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978,

περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του R. Bourgard και του Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (στο εξής: Inasti) επ' αφορμή του υπολογισμού της συντάξεως που κατέβαλε το δεύτερο στον πρώτο.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση

3 Σύμφωνα με το άρθρο 2 αυτής, η οδηγία 79/7 εφαρμόζεται επί του ενεργού πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων.

4 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', αυτής προβλέπει ότι εφαρμόζεται επί των νομικών συστημάτων που παρέχουν μεταξύ άλλων προστασία κατά του κινδύνου γήρατος.

5 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, απαγορεύει οποιαδήποτε δυσμενή διάκριση βασιζόμενη στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, όσον αφορά τον υπολογισμό των εισφορών και των παροχών.

6 Πάντως, το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας, το οποίο εισάγει παρεκκλίσεις από την ανωτέρω αρχή, εξαγγέλλει:

«1. Η [...] οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της:

α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει και τις συνέπειες που είναι δυνατόν να προκύψουν για άλλες παροχές».

Η εθνική νομοθεσία

7 Το βασιλικό διάταγμα 72, της 10ης Νοεμβρίου 1967, περί συντάξεως γήρατος και συντάξεως επιζώντων των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων, όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό διάταγμα 416 της 16ης Ιουλίου 1986 (*Moniteur belge* της 30ής Ιουλίου 1986, σ. 10699, στο εξής: βασιλικό διάταγμα 72), ορίζει ως κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως για μεν τους άνδρες το 65ο έτος για δε τις γυναίκες το 60ό.

8 Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του διατάγματος, η σύνταξη μπορεί, πάντως, να αρχίσει να τρέχει, όσον αφορά τους άνδρες, προαιρετικώς και κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου, εντός των πέντε ετών που προηγούνται της κανονικής ηλικίας συνταξιοδοτήσεως. Στην περίπτωση αυτή, η σύνταξη μειώνεται κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως.

9 Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας, οι γυναίκες εργαζόμενες είχαν τη δυνατότητα, δυνάμει του βασιλικού διατάγματος 72, πριν από την τροποποίησή του με το βασιλικό διάταγμα 416, να συνταξιοδοτηθούν από το 55ο έτος της ηλικίας τους, μέσω της μειώσεως κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως. Η δυνατότητα υπαγωγής στο πλεονέκτημα της συνταξιοδοτήσεως πριν από το 60ό έτος της ηλικίας καταργήθηκε, εντούτοις, από 1ης Ιανουαρίου 1987, με το άρθρο 1 του βασιλικού διατάγματος 416. Ως προς τους άνδρες εργαζομένους, διατηρούσαν την ευχέρεια να κινούν τη διαδικασία πρόωρης συνταξιοδοτήσεώς τους μεταξύ του 60ού και του 65ου έτους.

10 Το άρθρο 16 bis, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος 72 προβλέπει ότι η σύνταξη των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων υπολογίζεται με βάση την επαγγελματική σταδιοδρομία, το βάρος της οποίας εκφράζεται σε τεσσαρακοστά πέμπτα ή τεσσαρακοστά ανάλογα με το αν πρόκειται για άνδρα ή για γυναίκα.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

11 Σε ηλικία 60 ετών, ο R. Bourgard, αυτοαπασχολούμενος εργαζόμενος, ζήτησε από το Inasti να υπαχθεί στο πλεονέκτημα της συνταξιοδοτήσεώς του. Ζήτησε να λάβει πρόωρη σύνταξη, ήτοι πέντε έτη πριν από την ορισθείσα με το βασιλικό διάταγμα 72 κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως, και συγκεκριμένα το 65ο έτος για τους άνδρες αυτοαπασχολούμενους εργαζομένους και το 60ό για τις γυναίκες.

12 Με απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 1995, το Inasti χορήγησε στον R. Bourgard σύνταξη αυτοαπασχολούμενου εργαζομένου ετήσιου ύψους 182 273 βελγικών φράγκων (4 518,43 ευρώ). Η σύνταξη αυτή υπολογίστηκε με βάση αντιπροσωπευτικό κλάσμα της σταδιοδρομίας ίσο προς τα 34/45 επί του οποίου εφαρμόστηκε μείωση ύψους 25 %, ήτοι 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως σε σχέση με την κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως.

13 Εκτιμώντας ότι υφίστατο δυσμενή διάκριση βασιζόμενο στο φύλο έναντι των γυναικών αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων, οι οποίες, προκειμένου να ενεργοποιήσουν τη σύνταξή τους στο 60ό έτος της ηλικίας τους, δεν καλούνταν να φέρουν το βάρος της μειώσεως λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, ο R. Bourgard άσκησε την 1η Φεβρουαρίου 1995 προσφυγή κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του Tribunal du travail de Verviers (Βέλγιο). Επί πλέον, υποστήριξε ότι εισαγόταν δυσμενής διάκριση ως εκ του ότι η σύνταξη υπολογιζόταν με βάση συνήθη επαγγελματική σταδιοδρομία ισοδυναμούσα με 45 έτη προϋπηρεσίας, όσον αφορά τους άνδρες αυτοαπασχολούμενους εργαζομένους, ενώ η σταδιοδρομία των γυναικών στηριζόταν σε κανονική διάρκεια 40 ετών προϋπηρεσίας.

14 Με απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 1997, το Tribunal du travail έκρινε ως αβάσιμη την προσφυγή. Η ανωτέρω απόφαση επικυρώθηκε κατ' έφεση με την απόφαση του Cour du travail de Liège (Βέλγιο) της 8ης Μαΐου 2001.

15 Επιληφθέν αναιρέσεως που άσκησε ο R. Bourgard, το Cour de cassation αποφάσισε να αναστείλει τη δίκη και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος, το οποίο έχει ορίσει ως ηλικία συνταξιοδοτήσεως των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων ανδρών το 65ο έτος και των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων γυναικών το 60ό έτος, οπότε η σύνταξη γήρατος των εργαζομένων ανδρών υπολογίζεται βάσει επαγγελματικής σταδιοδρομίας, το βάρος της οποίας εκφράζεται με κλάσμα που έχει ως παρονομαστή τον αριθμό 45, ενώ ο παρονομαστής του κλάσματος αυτού ισούται με 40 όσον αφορά τις εργαζόμενες γυναίκες, να επιβάλλει στο ποσό της συντάξεως των εργαζομένων ανδρών, οι οποίοι και μόνον έχουν δικαίωμα να ζητούν τη χορήγηση πρόωρης συντάξεως γήρατος εντός των 5 ετών που προηγούνται της κανονικής ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, μείωση κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

Οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

16 Ο R. Bourgard θεωρεί ότι τα στοιχεία του συστήματος συνταξιοδοτήσεως των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων, όπως περιγράφονται στη διάταξη περί παραπομπής, αντίκεινται στην οδηγία 79/7. Το Inasti, η Βελγική και η Γερμανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζουν την αντίθετη άποψη.

17 Ο R. Bourgard θεωρεί ότι η μείωση κατά 5 % του ποσού της συντάξεως ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως αντίκειται στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, η οποία κατοχυρώνεται με το άρθρο 4 της οδηγίας 79/7. Η οικεία δυσμενής διάκριση δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας. Κατά πάγια νομολογία, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς (βλ., ιδίως, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall, Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψη 36). Εν προκειμένω, ουδέν στοιχείο συντρέχει ικανό να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η επίδικη δυσμενής διάκριση συνδέεται αναγκαίως και αντικειμενικώς με τη διαφορά ηλικίας προς συνταξιοδότηση (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 30ής Μαρτίου 1993, C-328/91, Thomas κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-1247, σκέψη 20).

18 Ο R. Bourgard προβάλλει τον ισχυρισμό ότι, ανεξάρτητα από την μείωση αυτή, ο υπολογισμός του ύψους της συντάξεως διαφέρει ήδη αναγκαίως ανάλογα με το φύλο του αυτοαπασχολούμενου εργαζομένου, εφόσον για μεν τους άνδρες λαμβάνεται ως παρονομαστής ο αριθμός 45, για δε τις γυναίκες ο αριθμός 40. Επί πλέον, υπενθυμίζει ότι η μείωση λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως καταργήθηκε ολοσχερώς ή μερικώς όσον αφορά τους δικαιούχους ενός νομικού καθεστώτος αναγνωριζομένου σε εθνικό επίπεδο.

19 Το Inasti, η Βελγική και Γερμανική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, υποστηρίζουν ότι τα περιγραφόμενα με τη διάταξη περί παραπομπής στοιχεία του συστήματος συνταξιοδοτήσεων των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων δικαιολογούνται από το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7. Η μείωση του ποσού της συντάξεως λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως ενός άνδρα αυτοαπασχολούμενου εργαζομένου ηλικίας μεταξύ 60 και 65 ετών συνδέεται αναγκαίως και αντικειμενικώς με τον καθορισμό διαφορετικής ηλικίας συνταξιοδοτήσεως για τους άνδρες και τις γυναίκες (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 1992, C-9/91, Equal Opportunities Commission, Συλλογή 1992, σ. I-4297, σκέψη 20· της 19ης Οκτωβρίου 1995, C-137/94, Richardson, Συλλογή 1995, σ. I-3407, σκέψη 18, και της 30ής Απριλίου 1998, C-377/96 έως C-384/96, De Vriendt κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-2105).

20 Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση του τρόπου υπολογισμού της επαγγελματικής σταδιοδρομίας ο οποίος βασίζεται σε κανονική σταδιοδρομία ισοδυναμούσα με 45 έτη εργασίας για τους άνδρες και 40 έτη για τις γυναίκες (βλ. προαναφερθείσα απόφαση De Vriendt, καθώς και απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1998, C-154/96, Wolfs, Συλλογή 1998, σ. I-6173).

21 Το Inasti, η Βελγική και η Γερμανική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, υπογραμμίζουν τη σπουδαιότητα διαφυλάξεως της εύθραυστης χρηματοοικονομικής ισορροπίας των εθνικών συστημάτων συντάξεων. Υποστηρίζουν ότι η ισορροπία αυτή μπορεί να διασφαλίζεται με μείωση του ύψους των συντάξεων σε περίπτωση πρόωρης συνταξιοδοτήσεως. Κατά την Επιτροπή, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αν το επίπεδο της πραγματοποιούμενης μειώσεως, ήτοι 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, είναι αυστηρώς αναγκαίο για τη διαφύλαξη της ως άνω ισορροπίας.

22 Αρκετοί από τους παρεμβαίνοντες υποστηρίζουν ότι ο R. Bourgard δεν εμπίπτει στην κατηγορία των «λιγότερο ευνοϊκά αντιμετωπιζομένων», δεδομένου ότι μόνον οι άνδρες αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι μπορούν να επωφελούνται της πρόωρης συνταξιοδοτήσεως.

Απάντηση του Δικαστηρίου

23 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7 έχει την έννοια ότι παρέχει σε κράτος μέλος την ευχέρεια, αφενός, να υπολογίζει το ύψος της συντάξεως των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων κατά τρόπο διαφορετικό ανάλογα με το φύλο τους και, αφετέρου, να εφαρμόζει, υπέρ των ανδρών αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων, οι οποίοι διαθέτουν αποκλειστικά το δικαίωμα να ζητούν το πλεονέκτημα λήψεως πρόωρης συντάξεως εντός των πέντε ετών που προηγούνται της κανονικής ηλικίας προς συνταξιοδότηση, μείωση ύψους 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως.

24 Επιβάλλεται να υπογραμμιστεί προκαταρκτικώς ότι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 54α του Κανονισμού Διαδικασίας, η Βελγική Κυβέρνηση ερωτήθηκε επί των λόγων για τους οποίους καταργήθηκε ολοσχερώς ή μερικώς η μείωση λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως στο πλαίσιο άλλων συνταξιοδοτικών συστημάτων, καθώς και ως προς τη θεμελίωση της εφαρμογής συντελεστή μειώσεως ύψους 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως στο πλαίσιο του συστήματος των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων.

25 Με την από 13 Νοεμβρίου 2003, απάντησή της, η Βελγική Κυβέρνηση εξήγησε τους λόγους για τους οποίους δεν μπορούσε να γίνει σύγκριση μεταξύ του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως των μισθωτών εργαζομένων και εκείνου των αυτοαπασχολουμένων. Με βάση υπολογισμούς, αναφέρθηκε λεπτομερώς στις διαφορές μεταξύ των εν λόγω δύο συστημάτων ως προς την έκταση αυτών και ως προς τα μέσα που αυτά διαθέτουν. Από τις ανωτέρω διαφορές προκύπτουν αναπόφευκτα συνέπειες επί των τρόπων υπολογισμού των ποσών που χορηγούνται υπό μορφή συντάξεων. Όσον αφορά τον συντελεστή μειώσεως λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, μελέτες αφορώσες το ασφαλιστικό ισοδύναμο καταδεικνύουν ότι, για την πλήρη εξουδετέρωση της επιπτώσεως επί του προϋπολογισμού της ενεργοποιήσεως της πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, η ετήσια μείωση θα έπρεπε στην πραγματικότητα να υπερβαίνει το 5 %.

26 Εκτιμώντας ότι η απάντηση στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα, αφενός, μπορεί να συναχθεί σαφώς από τη νομολογία και, αφετέρου, ουδέν περιθώριο αμφιβολίας υφίσταται, το Δικαστήριο πληροφόρησε, σύμφωνα με το άρθρο 104, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, το αιτούν δικαστήριο ότι είχε την πρόθεση να αποφανθεί μέσω αιτιολογημένης διατάξεως και κάλεσε τους κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου ενδιαφερομένους να υποβάλουν τις τυχόν παρατηρήσεις τους επί του ζητήματος αυτού.

27 Η Βελγική και η Γερμανική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, δεν προέβαλαν καμία ένσταση όσον αφορά την πρόθεση του Δικαστηρίου να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη. Ο R. Bourgard δεν υπέβαλε παρατηρήσεις συναφώς.

28 Επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η προβλεπόμενη από το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7 δυνατότητα παρεκκλίσεως πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς (βλ., ιδίως, προαναφερθείσα απόφαση Thomas κ.λπ., σκέψη 8). Έτσι, σε περίπτωση κατά την οποία, κατ' εφαρμογή του οικείου άρθρου, ένα κράτος μέλος προβλέπει διαφορετική ηλικία συνταξιοδοτήσεως για τους άνδρες και τις γυναίκες, όσον αφορά τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και εν γένει συντάξεων, η έκταση εφαρμογής της επιτρεπόμενης παρεκκλίσεως περιορίζεται στις διακρίσεις οι οποίες συνδέονται αναγκαίως και αντικειμενικώς με τη διαφορά της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως (προαναφερθείσες αποφάσεις Thomas κ.λπ., σκέψεις 10 και 20, και Richardson, σκέψη 18).

29 Όπως προκύπτει από τη φύση των απαντωσών στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7 εξαιρέσεων, πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη ήταν να επιτρέψει στα κράτη μέλη να διατηρούν προσωρινά, σε θέματα συντάξεων, τα αναγνωριζόμενα υπέρ των γυναικών πλεονεκτήματα, προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να χωρήσουν προοδευτικά σε τροποποίηση των συνταξιοδοτικών συστημάτων επί του θέματος αυτού, χωρίς να διαταραχθεί η περίπλοκη χρηματοοικονομική ισορροπία των ανωτέρω συστημάτων (προαναφερθείσα απόφαση Equal Opportunities Commission, σκέψη 15).

30 Δεν αμφισβητείται ότι η επίδικη, στα πλαίσια της διαφοράς της κύριας δίκης, νομοθεσία διατήρησε διαφορά σε σχέση με την ηλικία συνταξιοδοτήσεως, μεταξύ των ανδρών και γυναικών αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία και, ειδικότερα, από τη σχετική με το βασιλικό διάταγμα 416 βασιλική έκθεση, η διατήρηση της ανωτέρω διαφοράς ανταποκρίνεται στη βούληση του Βέλγου νομοθέτη να εγγίσει προοδευτικά απόλυτη ισότητα μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η Επιτροπή αναφέρεται στον στόχο αυτό με την από 16 Δεκεμβρίου 1988 έκθεσή της σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 79/7, η οποία συντάχθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 9 της οδηγίας.

31 Σύμφωνα με τις προκύπτουσες από τη δικογραφία ενδείξεις, η αφορώσα την ηλικία συνταξιοδοτήσεως ανδρών και γυναικών διαφορά διατηρήθηκε, στα πλαίσια του συστήματος των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων, μέχρι τη θέσπιση του βασιλικού διατάγματος της 30ής Ιανουαρίου 1997, το οποίο ορίζει τα τελικά στάδια της διαδικασίας με στόχο την απόλυτη ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα συντάξεων. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, προβλέπεται ότι η ισότητα θα υλοποιηθεί πλήρως την 1η Ιανουαρίου 2009, όταν η κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως των ανδρών και των γυναικών θα ορίζεται στο 65ο έτος της ηλικίας, η δυνατότητα υπαγωγής στο πλεονέκτημα λήψεως πρόωρης συντάξεως μεταξύ του 60ού και του 65ου έτους θα υφίσταται και για τους άνδρες και για τις γυναίκες και αμφότεροι θα υπόκεινται στην εφαρμογή μειώσεως του ποσού της παροχής της συντάξεως κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως.

32 Όσον αφορά, πρώτον, τον τρόπο υπολογισμού της συντάξεως, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι η σύνταξη υπολογίζεται με βάση την επαγγελματική σταδιοδρομία, το βάρος της οποίας εκφράζεται σε τεσσαρακοστά πέμπτα ή τεσσαρακοστά, ανάλογα με το αν πρόκειται για άνδρα ή γυναίκα αυτοαπασχολούμενο εργαζόμενο.

33 Προέχει να προσδιοριστεί αν η διατήρηση της εν λόγω διαφοράς συνδέεται αναγκαίως και αντικειμενικώς με τη διατήρηση εθνικών διατάξεων περί καθορισμού της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως κατά διαφορετικό τρόπο ανάλογα από το φύλο.

34 Συναφώς, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να αποφανθεί επί της αλληλεξαρτήσεως μεταξύ, αφενός, του καθορισμού της κανονικής ηλικίας συνταξιοδοτήσεως και, αφετέρου, του τρόπου υπολογισμού της συντάξεως, όσον αφορά το σύστημα των μισθωτών εργαζομένων, με την απόφαση της 1ης Ιουλίου 1993, C-154/92, Van Cant (Συλλογή 1993, σ. I-3811), και την προπαρατεθείσα απόφαση De Vriendt κ.λπ. και Wolfs.

35 Στην προαναφερθείσα απόφαση Wolfs, το Δικαστήριο υπογράμμισε, στη σκέψη 28, ότι ο καθορισμός της ηλικίας για τη χορήγηση συντάξεως προσδιορίζει στην πραγματικότητα τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να καταβάλλουν εισφορές στο συνταξιοδοτικό σύστημα.

36 Συνήγαγε, με τη σκέψη 29 της αποφάσεως εκείνης, ότι, σε παρόμοια περίπτωση, η διάκριση ως προς τον τρόπο υπολογισμού των συντάξεων, όπως αυτή που προκύπτει από την επίμαχη εθνική νομοθετική ρύθμιση, συνδέεται αναγκαίως και αντικειμενικώς με τη διατηρηθείσα διαφορά ως προς τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως.

37 Η ίδια διαπίστωση, η οποία αφορά το συνταξιοδοτικό σύστημα των μισθωτών εργαζομένων, ισχύει και για εκείνο των αυτοαπασχολουμένων εργαζομένων.

38 Όσον αφορά, δεύτερον, τη μείωση κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι εφαρμόζεται αποκλειστικά επί των εργαζομένων ανδρών. Πράγματι, το δικαίωμα υποβολής αιτήσεως για τη λήψη πρόωρης συντάξεως υφίσταται μόνο για τους εν λόγω εργαζομένους μεταξύ του 60ού και του 65ου έτους, ενώ η δυνατότητα αυτή αποκλείεται για τις αυτοαπασχολούμενες εργαζόμενες γυναίκες, η κανονική ηλικία συνταξιοδοτήσεως των οποίων ανέρχεται στο 60ό έτος.

39 Επιβάλλεται η εξέταση του αν η εν λόγω μείωση συνδέεται αναγκαίως και αντικειμενικώς με τη διατήρηση εθνικών διατάξεων περί καθορισμού της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως κατά τρόπο διαφορετικό ανάλογα με το φύλο.

40 Όπως προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, αλλά και από αρκετές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο, η δυνατότητα υπαγωγής στο πλεονέκτημα λήψεως συντάξεως προ του 60ού έτους της ηλικίας καταργήθηκε, από 1ης Ιανουαρίου 1987, με το άρθρο 1 του βασιλικού διατάγματος 416. Κατόπιν της τροποποιήσεως αυτής, οι εργαζόμενες γυναίκες έπαυσαν να έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν πρόωρη σύνταξη μεταξύ του 55ου και του 60ού έτους. Η κατάργηση της δυνατότητας αυτής συναρτάται με τη βούληση του νομοθέτη να επιτύχει ως ενιαία ηλικία συνταξιοδοτήσεως το 65ο έτος για τους αυτοαπασχολούμενους εργαζομένους, τόσον άνδρες όσον και γυναίκες.

41 Έτσι, υφίσταται αλληλεξάρτηση μεταξύ, αφενός, του γεγονότος ότι οι εργαζόμενοι άνδρες δύνανται να επιλέξουν την πρόωρη έξοδό τους από την υπηρεσία και την αντίστοιχη μείωση λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως και, αφετέρου, τη διατήρηση διαφοράς ως προς την ηλικία συνταξιοδοτήσεως ανάλογα με το φύλο.

42 Δεν αμφισβητείται ότι το πλεονέκτημα λήψεως πρόωρης συντάξεως συνεπάγεται χρηματοοικονομικές συνέπειες επί του οικείου συνταξιοδοτικού συστήματος λόγω, αφενός, μειώσεως του ύψους των εισπραττομένων υπό μορφή καταβολής κοινωνικών εισφορών εσόδων και, αφετέρου, αυξήσεως των εξόδων τα οποία συνεπάγονται οι καταβλητέες συμπληρωματικές συντάξεις. Προφανώς, ένα σύστημα μειώσεως λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως κατατείνει στην αντιστάθμιση της εν λόγω χρηματοοικονομικής επιπτώσεως. Όπως προκύπτει από τους υπολογισμούς και άλλες ενδείξεις που παρέσχε η Βελγική Κυβέρνηση, η κατάργηση του συστήματος θα ήταν αδύνατη χωρίς να επηρεαστεί η χρηματοοικονομική ισορροπία του οικείου συνταξιοδοτικού συστήματος.

43 Όσον αφορά ειδικότερα τον συντελεστή της μειώσεως λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως που εφαρμόζεται στα πλαίσια της διαφοράς της κύριας δίκης, ήτοι 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως κατά την εφαρμογή των μέσων με σκοπό τη διατήρηση της χρηματοοικονομικής ισορροπίας των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως και ιδίως των συνταξιοδοτικών. Οι περιλαμβανόμενες στον φάκελο ενδείξεις δεν παρέχουν τη δυνατότητα να αποδειχθεί ότι εν προκειμένω ο συντελεστής μειώσεως καθορίστηκε σε επίπεδο πέραν του ευλόγου.

44 Επί πλέον, όπως υπογραμμίζει ορθά η Επιτροπή στο σημείο 26 των παρατηρήσεών της, είναι ευνόητο η παρεχόμενη δυνατότητα ενεργοποιήσεως της πρόωρης συνταξιοδοτήσεως να συνοδεύεται από χρηματοοικονομικές συνέπειες.

45 Τις σκέψεις αυτές δεν αναιρεί το γεγονός ότι η μείωση λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως καταργήθηκε ολοσχερώς ή μερικώς σε άλλα εθνικά συνταξιοδοτικά συστήματα και ειδικότερα στα πλαίσια του συστήματος των μισθωτών εργαζομένων. Έτσι, όπως προκύπτει από την απάντηση της Βελγικής Κυβερνήσεως, η οποία παρατίθεται στη σκέψη 25 της παρούσας διατάξεως, διαφορές μεταξύ των ανωτέρω δύο συστημάτων σχετικά με την έκταση εφαρμογής τους και τα διατιθέμενα μέσα εξηγούν τις υφιστάμενες, στα πλαίσια του συστήματος μειώσεως, διαφορές.

46 Υπό τις περιστάσεις αυτές, μείωση λόγω πρόωρης συνταξιοδοτήσεως, όπως η επίδικη στα πλαίσια της κύριας δίκης, συνδέεται αντικειμενικώς με τη διατήρηση εθνικών διατάξεων περί καθορισμού της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως κατά τρόπο διαφορετικό ανάλογα με το φύλο.

47 Κατόπιν αυτού, επιβάλλεται να δοθεί στο υποβληθέν ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας, έχει την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος, αφ' ης στιγμής η κανονιστική ρύθμισή του διατήρησε διαφορά ηλικίας συνταξιοδοτήσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων, υπό

περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, να υπολογίζει το ύψος της συντάξεως διαφορετικά, ανάλογα με το φύλο του εργαζομένου, και να εφαρμόζει στους άνδρες εργαζομένους, οι οποίοι και μόνον έχουν το δικαίωμα να ζητούν το πλεονέκτημα της χορηγήσεως πρόωρης συντάξεως εντός των πέντε ετών που προηγούνται της κανονικής ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, μείωση κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

48 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Βελγική και η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία της κύριας δίκης έχει ως προς τους διαδίκους τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται ν' αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος του υπέβαλε το Cour de cassation με απόφαση της 29ης Απριλίου 2002, αποφαίνεται:

Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, της ίδιας οδηγίας, έχει

την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος, αφ' ης στιγμής η κανονιστική ρύθμισή του διατήρησε διαφορά ηλικίας συνταξιοδοτήσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων, υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, να υπολογίζει το ύψος της συντάξεως διαφορετικά, ανάλογα με το φύλο του εργαζομένου, και να εφαρμόζει στους άνδρες εργαζομένους, οι οποίοι και μόνον έχουν το δικαίωμα να ζητούν το πλεονέκτημα της χορηγήσεως πρόωρης συντάξεως εντός των πέντε ετών που προηγούνται της κανονικής ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, μείωση κατά 5 % ανά έτος πρόωρης συνταξιοδοτήσεως.

Λουξεμβούργο, 30 Απριλίου 2004.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του τρίτου τμήματος

A. Rosas